

**HOTUBA YA WAZIRI WA FEDHA NA MIPANGO,
MHESHIMIWA DKT. PHILIP I. MPANGO (MB),
AKIWASILISHA BUNGENI TAARIFA YA HALI
YA UCHUMI WA TAIFA KWA MWAKA 2019
NA MPANGO WA MAENDELEO
WA TAIFA WA MWAKA 2020/21**

UTANGULIZI

1. **Mheshimiwa Spika**, naomba kutoa hoja kwamba Bunge lako Tukufu lipokee na kujadili Taarifa ya Hali ya Uchumi wa Taifa kwa Mwaka 2019 na Mpango wa Maendeleo wa Taifa wa Mwaka 2020/21. Pamoja na hotuba hii ninawasilisha vitabu vya Taarifa ya Hali ya Uchumi wa Taifa kwa Mwaka 2019 na Mpango wa Maendeleo wa Taifa wa Mwaka 2020/21. Taarifa hizi ndiyo msingi wa bajeti ya Serikali kwa mwaka 2020/21 nitakayowasilisha hapa Bungeni leo jioni.

2. **Mheshimiwa Spika**, awali ya yote nichukue fursa hii kumshukuru Mwenyezi Mungu kwa kuendelea kutujalia afya njema. Aidha, naendelea kumshukuru kwa kulijalia Taifa letu amani, utulivu na mshikamano na kutuwezesha kukutana katika mkutano huu wa 19 na wa mwisho wa Bunge la 11 la Jamhuri ya Muungano wa Tanzania ili kujadili namna ya kuharakisha maendeleo ya Taifa letu.

3. **Mheshimiwa Spika**, naomba nimpongeze kwa dhati Mheshimiwa Dkt. John Pombe Joseph Magufuli, Rais wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania kwa jinsi anavyoendelea kuliongoza vema Taifa letu. Kwa kipindi hiki cha miaka minne na nusu ya utawala wake tumeshuhudia kuimarika kwa uchumi ambapo

katika kipindi cha mwaka 2016 hadi mwaka 2019, Pato la Taifa lilikua kwa wastani wa asilimia 6.9 kwa mwaka, mfumuko wa bei umedhibitiwa na kubaki katika wigo wa tarakimu moja chini ya asilimia 5, miradi mikubwa ya maendeleo inatekelezwa, uwajibikaji katika utumishi wa umma umeimarika na kero za wananchi wanyonge zinatatuliwa. Kipekee napenda kumshukuru Mheshimiwa Rais kwa kuniamini kuongoza Wizara ya Fedha na Mipango tangu mwanzo wa uongozi wake hadi sasa.

4. Mheshimiwa Spika, vile vile, napenda kuwapongeza Mheshimiwa Samia Suluhu Hassan, Makamu wa Rais wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania na Mheshimiwa Kassim Majaliwa Majaliwa (Mb), Waziri Mkuu wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania ambao wameendelea kumshauri vema Mheshimiwa Rais katika kutekeleza majukumu yake kwa ufanisi mkubwa.

5. Mheshimiwa Spika, Napenda pia kuwapongeza Mheshimiwa Dkt. Mwigulu Lameck Nchemba (Mb), kwa kuteuliwa na Mheshimiwa Rais kuwa Waziri wa Katiba na Sheria pamoja na Mheshimiwa Dkt. Godwin Aloyce Mollel (Mb), kwa kuteuliwa na Mheshimiwa Rais kuwa Naibu Waziri wa Afya, Maendeleo ya Jamii, Jinsia, Wazee na Watoto.

6. Mheshimiwa Spika, nitumie pia nafasi hii kutoa salamu za pole kwako, Waheshimiwa Wabunge na Wananchi wote kwa ujumla kwa kuondokewa na Mheshimiwa Rashid Ajali Akbar, aliyekuwa Mbunge wa Jimbo la Newala Vijijini (CCM), Mheshimiwa Mchungaji Dkt. Getrude Pangalile Rwakatare, aliyekuwa Mbunge wa Viti Maalum (CCM), Mheshimiwa Richard Mganga Ndassa, aliyekuwa Mbunge wa Jimbo la Sumve (CCM), na Mheshimiwa Balozi Dkt. Augustine Philip Mahiga, Mbunge wa kuteuliwa (CCM) aliyekuwa Waziri wa Katiba na Sheria. Mwenyezi Mungu azilaze roho za marehemu mahali pema peponi. Amina!

7. Mheshimiwa Spika, nchi yetu imepata mvua nyingi zilizo juu ya wastani hali iliyopelekea kutokea kwa mafuriko katika maeneo mbalimbali. Mafuriko haya yamesababisha uharibifu mkubwa wa mazao ya wakulima, mali na miundombinu hususan barabara, reli na madaraja. Mafuriko hayo yameathiri utelekezaji wa miradi ya maendeleo na kuongeza gharama za ukarabati wa miundombinu iliyoharibika. Kwa msingi huo, katika mwaka 2020/21 kipaumbele ni kukarabati miundombinu iliyoharibika na hivyo utelekezaji wa baadhi ya miradi ya maendeleo unatarajiwa kuchelewa kuanza na kukamilika hususan kwa miradi mipya na iliyopo katika hatua za

maandalizi.

8. Mheshimiwa Spika, kama unavyofahamu, nchi yetu na dunia kwa ujumla ilikabiliwa na mlipuko wa ugonjwa wa homa kali ya mapafu unaojulikana kama COVID - 19 inayosababishwa na virusi vya Corona. Ni dhahiri kuwa ugonjwa huu umeathiri uchumi wa nchi nyingi duniani kutokana na vifo, kuongezeka kwa gharama za utoaji huduma katika sekta ya afya na kuathiri shughuli za biashara na uzalishaji hususan kwa nchi zinazotegemea utalii.

9. Mheshimiwa Spika, jambo jema ni kuwa nchi yetu haikuathirika sana na ugonjwa huu kutokana na hatua madhubuti zilizochukuliwa na Serikali ya Awamu ya Tano chini ya uongozi imara wa Mheshimiwa Dkt. John Pombe Joseph Magufuli, Rais wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania. Kama Taifa tuliendelea kumtegemea Mwenyezi Mungu, kuchukua tahadhari za kiafya kama inavyoshauriwa na wataalam pamoja na kufanya kazi kwa bidii. Aidha, Serikali imeendelea kuchukua hatua mbalimbali za kukabiliana na ugonjwa huu ambapo hadi sasa Serikali imetoa kiasi cha shilingi bilioni 15.49 kwa ajili ya ununuzi wa vifaa tiba na kinga. Hatua nyingine ni pamoja na: kutolewa msamaha wa kodi kwa aina 15 za vifaa vya kupambana na COVID - 19;

kutoa elimu ya jinsi ya kujikinga na maambukizi; kutenga maeneo maalum kwa ajili ya uangalizi kwa wasafiri wanaoingia nchini na wanaobainika kuwa na dalili za ugonjwa huu; na kuanzishwa kwa huduma ya namba maalum ya kupiga simu bila malipo kwa ajili ya msaada wa kiafya. Vile vile, Serikali kupitia Benki Kuu ya Tanzania imechukua hatua mbalimbali za Sera ya Fedha ili kulinda na kuimarisha uchumi zikijumuisha: kushusha kiwango cha chini cha kisheria cha sehemu ya amana kinachotakiwa kuwekwa Benki Kuu ya Tanzania kutoka asilimia 7 hadi 6; kushusha kiwango cha riba kinachotozwa kwa benki kukopa Benki Kuu kutoka asilimia 7 hadi 5; kupunguza kiwango cha dhamana za Serikali kutoka asilimia 10 hadi 5 kwa dhamana za muda mfupi na kutoka asilimia 40 hadi 20 kwa hati fungani; na kuzielekeza kampuni zinazotoa huduma za fedha kwa njia ya mtandao kuongeza kiwango cha miamala kwa siku kwa mteja kutoka shilingi milioni 3 hadi 5 na kiwango cha akiba kwa siku kwa wateja kutoka shilingi milioni 5 hadi 10.

10. Mheshimiwa Spika, kutokana na hatua madhubuti zilizochukuliwa na Serikali, hivi sasa hali imeimarika ambapo shughuli za kiuchumi na kijamii zinaendelea kufanyika kama awali. Serikali imeruhusu vyo vikiu vimefunguliwa, wanafunzi wa

kidato cha sita wamerudi shuleni kujiandaa na mitihani, shughuli za michezo yote zimeruhusiwa, anga limefunguliwa ambapo ndege za mizigo na abiria zinaendelea kuingia nchini na hivyo kupokelewa kwa watalii kutoka nchi mbalimbali. Hii ni ishara dhahiri ya uongozi imara wa Mheshimiwa Rais kwa Taifa hususan katika kipindi cha majanga na misukosuko mikubwa kwa dunia kama ugonjwa huu.

11. Mheshimiwa Spika, Taarifa ya Hali ya Uchumi wa Taifa kwa Mwaka 2019 na Mpango wa Maendeleo wa Taifa wa Mwaka 2020/21 zimezingatia dhana ya ushirikishwaji mpana wa wadau katika hatua za uandaaji na maamuzi katika ngazi zote Serikalini. Ni vigumu kuwataja wadau wote waliotoa maoni na ushauri hadi kufikia hapa, lakini ni vema nitambue mchango mkubwa wa Bunge lako Tukufu chini ya uongozi wako Mheshimiwa Job Yustino Ndugai, Spika wa Bunge la Jamhuri ya Muungano wa Tanzania pamoja na Mheshimiwa Dkt. Tulia Ackson, Naibu Spika wa Bunge la Jamhuri ya Muungano wa Tanzania. Aidha, napenda kumshukuru Mheshimiwa Mashimba Mashauri Ndaki (Mb), Mwenyekiti wa Kamati ya Kudumu ya Bunge ya Bajeti na wajumbe wote wa Kamati hiyo kwa ushauri makini waliotupatia. Ushauri wao umezingatiwa kikamilifu katika uandaaji wa taarifa ninazowasilisha mbele ya

Bunge hili.

12. Mheshimiwa Spika, maandalizi ya Mpango wa Maendeleo wa Taifa wa Mwaka 2020/21 yamezingatia vipaumbele vya Serikali ya Awamu ya Tano vilivyoainishwa katika Mpango wa Maendeleo wa Taifa wa Miaka Mitano 2016/17 - 2020/21, Ilani ya CCM kwa Ajili ya Uchaguzi Mkuu wa Mwaka 2015 na ahadi za Mheshimiwa Dkt. John Pombe Joseph Magufuli, Rais wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania alizotoa wakati akifungua rasmi Bunge la Kumi na Moja. Mikakati mbalimbali ya kisekta, kikanda [EAC na SADC, Umoja wa Afrika (Agenda 2063 ya Maendeleo ya Afrika)] na kimataifa (Agenda 2030 ya Malengo ya Maendeleo Endelevu) pia imezingatiwa. Aidha, katika mwaka 2020/21 msukumo mkubwa utawekwa katika kukarabati miundombinu ya barabara iliyoharibiwa na mafuriko na kukamilisha utekelezaji wa miradi inayoendelea kwa lengo la kupata matokeo tarajiwa ikijumuisha kuboresha mazingira ya biashara na uwekezaji nchini ili kuongeza ushiriki wa sekta binafsi katika kuchochea uchumi wa viwanda na maendeleo ya watu.

MWENENDO WA HALI YA UCHUMI 2019

Uchumi wa Dunia

13. Mheshimiwa Spika, kwa mujibu wa taarifa ya Shirika la Fedha la Kimataifa (IMF) ya Aprili 2020, uchumi wa dunia ulikua kwa asilimia 2.9 mwaka 2019 ikilinganishwa na asilimia 3.6 mwaka 2018. Aidha, uchumi wa dunia unakadiriwa kuporomoka na kufikia ukuaji wa asilimia hasi 3.0 mwaka 2020 ambao kwa kiasi kikubwa utachangiwa na athari za mlipuko wa ugonjwa wa homa kali ya mapafu unaosababishwa na virusi vya Corona. Katika mwaka 2021 uchumi wa dunia unatarajiwa kuimarika na kufikia ukuaji wa asilimia 5.8. Hii inatokana na matarajio ya kuimarika kwa jitihada za kupambana na ugonjwa huo ikiwa ni pamoja na kupatikana kwa chanjo na hivyo kutoweka kwa virusi vya Corona katika nusu ya pili ya mwaka 2020 na hatimaye, kuimarika kwa shughuli za kiuchumi duniani ikijumuisha biashara na uzalishaji viwandani na utekelezaji wa sera za kuongeza ukwasi katika nchi mbalimbali. Matarajio hayo yanatoa mwelekeo wa kuimarika kwa uchumi wa Tanzania na kikanda na hatimaye kuongezeka kwa kipato na kuboresha hali ya maisha ya watu.

Uchumi wa Afrika na Kikanda

14. Mheshimiwa Spika, kwa upande wa nchi za Afrika Kusini mwa Jangwa la Sahara, kasi ya ukuaji wa uchumi ilipungua kutoka asilimia 3.3 mwaka 2018 hadi asilimia 3.1 mwaka 2019. Matarajio ya ukuaji wa uchumi ni kupungua na kufikia wastani wa asilimia hasi 1.6 mwaka 2020 kutokana na athari za mlipuko wa ugonjwa wa COVID - 19. Aidha, ukuaji wa uchumi katika nchi za ukanda huo, unatarajiwa kuimarika na kufikia wastani wa asilimia 4.1 mwaka 2021. Ongezeko hilo litatokana na jitihada za kupambana na ugonjwa wa COVID - 19, matarajio ya kuongezeka kwa misaada kutoka nchi zilizoendelea kwa ajili ya kupambana na ugonjwa huo na matarajio ya utulivu wa bei ya nishati ya mafuta katika soko la Dunia.

15. Mheshimiwa Spika, Katika mwaka 2019, uchumi wa nchi za ukanda wa Jumuiya ya Afrika Mashariki uliendelea kuimarika ambapo Tanzania ilikuwa na ukuaji wa asilimia 7.0, Rwanda asilimia 9.4, Uganda (asilimia 4.9) na Kenya asilimia 5.4. Aidha, kutokana na athari za COVID-19, ukuaji wa uchumi wa ukanda wa nchi za Jumuiya ya Afrika Mashariki unatarajiwa kupungua kwa mwaka 2020 na hatimaye kuanza kuimarika mwaka 2021 kutokana na juhudi

zinazochukuliwa na nchi wanachama katika kupambana na athari za COVID-19 zikiwemo hatua za kifedha na kibajeti pamoja na utekelezaji wa miradi mikubwa ya maendeleo katika sekta za uchukuzi (reli, barabara na madaraja) maji, nishati, elimu na afya.

Uchumi wa Taifa

Pato la Taifa

16. Mheshimiwa Spika, mwaka 2019, Pato la Taifa lilikua kwa asilimia 7.0 kama ilivyokuwa mwaka 2018. Ukuaji huu ulitokana na uwekezaji hususan katika miundombinu ikiwemo: ujenzi wa barabara, reli na viwanja vya ndege; kutengamaa kwa upatikanaji wa nishati ya umeme; kuimarika kwa huduma za usafirishaji; kuongezeka kwa uzalishaji wa madini hususan dhahabu na makaa ya mawe; na kuongezeka kwa uzalishaji wa mazao ya kilimo. Sekta zilizokua kwa viwango vikubwa kwa kipindi hicho ni pamoja na uchimbaji madini na mawe (asilimia 17.7), ujenzi (asilimia 14.8), sanaa na burudani (asilimia 11.2), na usafirishaji na uhifadhi mizigo (asilimia 8.7). Kwa mwaka 2020, ukuaji wa Pato la Taifa unatarajiwa kupungua kidogo kutoka maoteo ya awali ya asilimia 6.9 hadi 5.5 kutokana na hatua madhubuti zilizochukuliwa na Serikali ya Awamu ya Tano chini ya uongozi wa Mheshimiwa Dkt. John Pombe Joseph

Magufuli, Rais wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania hususan kuhimiza wananchi waendeleo kufanya kazi wakati wanachukua tahadhari dhidi ya corona kama inavyoelekezwa na wataalam wa afya pamoja na matarajio ya kuimarika kwa uchumi wa kikanda na dunia.

17. Mheshimiwa Spika, mwaka 2019, Pato la Taifa kwa bei za miaka husika lilikuwa shilingi trilioni 139.9 ikilinganishwa na shilingi trilioni 129.0 mwaka 2018. Aidha, Tanzania Bara ilikadiriwa kuwa na watu 54,265,158 mwaka 2019 ikilinganishwa na watu 52,619,314 mwaka 2018. Kwa msingi huo, Pato la wastani la kila mtu kwa mwaka 2019 lilikuwa shilingi 2,577,967, ikilinganishwa na shilingi 2,452,406 mwaka 2018, sawa na ongezeko la asilimia 5.1. Vile vile, Pato la wastani kwa kila mtu katika dola za Marekani liliongezeka hadi kufikia dola za Marekani 1,121 mwaka 2019 kutoka dola za Marekani 1,078 mwaka 2018.

Mwenendo wa Bei

18. Mheshimiwa Spika, mwaka 2019, mwenendo wa mfumuko wa bei uliendelea kubaki katika wigo wa tarakimu moja ambapo ulifikia wastani wa asilimia 3.4 ikilinganishwa na wastani wa asilimia 3.5 mwaka

2018. Mfumuko wa bei umeendelea kupungua na kufikia asilimia 3.2 Mei 2020 kutoka asilimia 3.5 Mei 2019 kutokana na kuimarika kwa ugavi wa chakula nchini na kupungua kwa bei za nishati ya mafuta katika soko la dunia.

Utekelezaji wa Sera ya Fedha 2019/20

19. Mheshimiwa Spika, katika mwaka 2019/20, malengo ya sera ya fedha yalikuwa ni:

- (i) Ukuaji wa wastani wa fedha taslimu usiozidi asilimia 9.0;
- (ii) Ukuaji wa ujazi wa fedha kwa tafsiri pana zaidi (M3) usiozidi asilimia 10.0;
- (iii) Ukuaji wa mikopo kwa sekta binafsi usiozidi asilimia 13.5; na
- (iv) Kuwa na akiba ya fedha za kigeni inayotosheleza uagizaji wa bidhaa na huduma kutoka nje ya nchi kwa kipindi kisichopungua miezi 4.0.

20. Mheshimiwa Spika, Serikali kupitia Benki Kuu imeendelea kutekeleza sera ya fedha ya kuongeza ukwasi kwenye uchumi ambayo imesaidia kupunguza viwango vya riba katika masoko ya fedha hususan riba za mikopo. Wastani wa riba za mikopo ya benki kwa ujumla katika kipindi cha Julai 2019 hadi Aprili 2020 ulipungua hadi asilimia 16.85 ikilinganishwa na

wastani wa asilimia 17.16 katika kipindi kama hicho mwaka 2018/19, na riba za mikopo ya kipindi cha mwaka mmoja zimepungua na kufikia wastani wa asilimia 16.24 kutoka asilimia 17.79. Vile vile, wastani wa riba za amana kwa ujumla ulikuwa asilimia 7.02 katika kipindi cha Julai 2019 hadi Aprili 2020, ikilinganishwa na wastani wa asilimia 7.62 katika kipindi kama hicho mwaka 2018/19. Aidha, riba za amana za kipindi cha mwaka mmoja ziliongezeka na kufikia wastani wa asilimia 8.77 katika kipindi cha Julai 2019 hadi Aprili 2020 kutoka wastani wa asilimia 8.21 katika kipindi kama hicho mwaka 2018/19.

Ujazi wa Fedha na Karadha

21. Mheshimiwa Spika, Ujazi wa fedha uliendelea kukua kwa kasi inayoendana na mahitaji ya shughuli mbalimbali za kiuchumi. Katika kipindi cha Julai 2019 hadi Aprili 2020, wastani wa ukuaji wa ujazi wa fedha kwa tafsiri pana zaidi (M3) uliongezeka kwa asilimia 9.9 na kufikia shilingi trilioni 28.8 mwezi Aprili 2020 kutoka shilingi trilioni 25.6 mwezi Aprili 2019. Vile vile, ujazi wa fedha kwa tafsiri pana (M2) uliongezeka kwa wastani wa asilimia 11.4 na kufikia shilingi trilioni 22.0 Aprili 2020 ikilinganishwa na shilingi trilioni 19.3 Aprili 2019. Ongezeko hili la ujazi wa fedha ni matokeo ya utekelezaji thabiti wa sera ya

fedha, ongezeko la mikopo kwa sekta binafsi pamoja na rasilimali fedha za kigeni katika sekta ya benki.

Mwenendo wa Mikopo kwa Sekta Binafsi

22. Mheshimiwa Spika, katika kipindi cha Julai 2019 hadi Aprili 2020, wastani wa ukuaji wa mikopo kwa sekta binafsi ulikuwa asilimia 8.7 ikilinganishwaa na wastani wa ukuaji wa asilimia 6.5 katika kipindi kama hicho mwaka 2018/19. Aidha, jumla ya mikopo kwa sekta binafsi ilifikia shilingi trilioni 19.7 ikilinganishwa na shilingi trilioni 18.6 Aprili 2019. Ongezeko hilo lilitokana na usimamizi thabiti wa sera ya fedha iliyoongeza ukwasi kwenye uchumi, utekelezaji wa mpango kazi wa kuboresha mazingira ya biashara na kuongezeka kwa uwekezaji. Aidha, sehemu kubwa ya mikopo imeendelea kuwekezwa kwenye shughuli binafsi ambazo zinashikilia kiasi cha asilimia 31.1 ya mikopo yote, ikifuatiwa na shughuli za biashara asilimia 17.6, uzalishaji viwandani asilimia 11.0 na kilimo asilimia 7.7.

Ukuzaji Rasilimali

23. Mheshimiwa Spika, ukuzaji rasilimali kwa bei za miaka husika ulifikia shilingi trilioni 55.5 mwaka 2019 ikiwa ni ongezeko la asilimia 12.1 ikilinganishwa na

shilingi trilioni 49.5 mwaka 2018. Ukuzaji rasilimali za kudumu kwa bei za miaka husika uliongezeka kwa asilimia 18.1 kutoka shilingi trilioni 50.4 mwaka 2018 hadi shilingi trilioni 59.5 mwaka 2019. Aidha, thamani ya limbikizo la rasilimali kwa bei za miaka husika ilikuwa na punguzo la shilingi trilioni 4.1 mwaka 2019 ikilinganishwa na punguzo la shilingi bilioni 867.5 mwaka 2018. Ukuzaji rasilimali katika sekta ya umma ulifikia shilingi trilioni 17.7 mwaka 2019 kwa bei za miaka husika, sawa na ongezeko la asilimia 15.7 wakati ukuzaji rasilimali katika sekta binafsi uliongezeka kwa asilimia 19.2 kufikia shilingi trilioni 41.8.

Sekta ya Nje

24. Mheshimiwa Spika, hadi Aprili 2020, urari wa jumla wa malipo ulikuwa na ziada ya dola za Marekani milioni 897.1 ikilinganishwa na nakisi ya dola za Marekani bilioni 1.1 katika kipindi kama hicho mwaka 2019. Hii ilichangiwa na kupungua kwa nakisi ya urari wa biashara ya bidhaa, huduma na uhamisho wa mali nchi za nje kulikotokana na kuongezeka kwa mauzo ya bidhaa nje ya nchi.

25. Mheshimiwa Spika, nakisi kwenye urari wa biashara ya bidhaa, huduma na uhamisho mali nchi za

nje ulipungua hadi kufikia dola za Marekani milioni 333.3 mwezi Aprili 2020, ikilinganishwa na nakisi ya dola za Marekani bilioni 1.6 katika kipindi kama hicho mwaka 2019. Kupungua huku kulitokana na kuongezeka kwa mauzo ya bidhaa nje ya nchi, hususa katika bidhaa asilia na zisizo asilia kama vile dhahabu.

26. Mheshimiwa Spika, hadi Aprili 2020, mauzo ya bidhaa na huduma nje yaliongezeka kufikia dola za Marekani bilioni 8.6 ikilinganishwa na dola za Marekani bilioni 7.3 Aprili 2019. Thamani ya mauzo ya bidhaa zisizo asilia iliongezeka na kufikia dola za Marekani bilioni 3.7 Aprili 2020, ikilinganishwa na dola za Marekani bilioni 3.0 Aprili 2019. Hii ilichangiwa na kuanzishwa kwa masoko ya madini nchini kulikopelekea kuongezeka kwa mauzo ya dhahabu sanjari na ongezeko la bei katika soko la dunia. Vile vile, mauzo ya bidhaa asilia yaliongezeka hadi dola za Marekani milioni 988.1 mwezi Aprili 2020 ikilinganishwa na dola za Marekani milioni 473.7 katika kipindi kama hicho mwaka 2019. Ongezeko hilo lilitokana na kuongezeka kwa thamani ya mauzo ya bidhaa zote asilia isipokuwa kahawa, chai na tumbaku.

27. Mheshimiwa Spika, hadi Aprili 2020, thamani ya uagizaji bidhaa na huduma kutoka nje ya nchi ilikuwa

dola za Marekani bilioni 8.6, ikilinganishwa na dola za Marekani bilioni 8.7 katika kipindi kama hicho mwaka 2019. Sehemu kubwa ilitumika katika uagizaji mafuta na bidhaa za mitaji ikiwemo mitambo na mashine inayotumika katika utekelezaji wa miradi mikubwa ya miundombinu ya reli, barabara, madaraja na uzalishaji umeme.

Akiba ya Fedha za Kigeni

28. Mheshimiwa Spika, akiba ya fedha za kigeni imebakia katika viwango vya juu vyenye kukidhi mahitaji ya nchi ya kuagiza bidhaa na huduma kutoka nje. Hadi Aprili 2020, akiba ya fedha za kigeni ilifikia dola za Marekani bilioni 5.3, kiasi kinachotosheleza kulipia uagizaji wa bidhaa na huduma kutoka nje ya nchi kwa kipindi cha miezi 6.1. Kiwango hiki kilichangiwa kwa kiasi kikubwa na kuongezeka kwa mauzo ya bidhaa na huduma nje ya nchi, hususan mazao ya biashara na madini. Kiwango hiki ni zaidi ya lengo la nchi la kuwa na akiba ya fedha za kigeni ya kutosha kuagiza bidhaa na huduma nje ya nchi kwa muda wa miezi 4.0. Aidha, kiwango hiki kipo pia juu ya lengo lililokubalika katika nchi wanachama wa Jumuiya ya Afrika Mashariki la miezi isiyopungua 4.5 na Jumuiya ya Maendeleo Kusini mwa Afrika la miezi isiyopungua 6.0.

Mwenendo wa Thamani ya Shilingi

29. Mheshimiwa Spika, thamani ya shilingi ya Tanzania dhidi ya sarafu nyingine kubwa duniani imeendelea kuwa tulivu kwa kipindi chote cha mwaka 2019/20. Katika kipindi cha Julai 2019 hadi Aprili 2020, dola moja ya Marekani ilibadilishwa kwa wastani wa kati ya shilingi 2,299.3 na shilingi 2,302.7 katika soko la fedha la jumla ikilinganishwa na wastani wa kati ya shilingi 2,276.4 na shilingi 2,300.9 kwa dola moja ya Marekani katika kipindi kama hicho mwaka 2018/19. Hali hii ilitokana na: utekelezaji mzuri wa sera za fedha na bajeti; kupungua kwa nakisi ya urari wa biashara ya bidhaa, huduma na uhamisho mali nchi za nje; hatua zilizotekelezwa na Benki Kuu katika kuhakikisha uwazi na utaratibu mzuri wa ununuzi na uuzaji wa fedha za kigeni nchini kupitia maduka ya kubadilisha fedha; na utulivu wa mfumuko wa bei katika viwango vya chini vilivyopelekea kuwa na tofauti ndogo ya mfumuko wa bei kati ya Tanzania na washirika wake wa biashara.

Deni la Serikali

30. Mheshimiwa Spika, hadi Aprili 2020, deni la Serikali lilifikia shilingi trilioni 55.43. Kati ya kiasi hicho, deni la nje lilikuwa shilingi trilioni 40.57 na deni la ndani shilingi trilioni 14.85. Deni la Serikali lilichangiwa na kupokelewa kwa mikopo mipya kwa ajili ya kugharamia miradi mbalimbali ya maendeleo inayochochea kasi ya ukuaji wa uchumi. Matokeo ya tathmini ya uhimilivu wa deni iliyofanyika Desemba 2019, imeonesha kuwa deni la Serikali ni himilivu katika kipindi cha muda mfupi, wa kati na mrefu.

Utafiti wa Sekta Isiyo Rasmi

31. Mheshimiwa Spika, mwaka 2019/20, Serikali ilifanya utafiti wa Sekta Isiyo Rasmi mkoani Dar es Salaam kwa lengo la kubaini mchango wa sekta hiyo kwenye Pato la Taifa kwa kutumia makadirio ya mapato na ongezeko la thamani ya uzalishaji wa bidhaa na huduma kutoka shughuli za kilimo na zisizo za kilimo; tija katika uwekezaji; kiwango cha ukuzaji mtaji; kutambua mahali biashara zilipo; thamani ya uzalishaji kwa kila mtu; ajira na mgawanyo wake; na mahusiano kati ya Sekta Isiyo Rasmi na sekta nyingine za kiuchumi.

32. Mheshimiwa Spika, matokeo ya utafiti huo yanaonesha kuwa: Mkoa wa Dar es Salaam una wamiliki wa shughuli za Sekta Isiyo Rasmi wapatao 1,023,520 ambapo asilimia 47.6 wanajihusisha na biashara ya jumla na rejareja pamoja na matengenezo ya magari na pikipiki; uwekezaji wa mitaji katika sekta isiyo rasmi ni shilingi bilioni 901.5 kwa mwaka 2019; jumla ya ongezeko la thamani kwa mwaka katika bidhaa na huduma zinazozalishwa katika sekta isiyo rasmi ni shilingi trilioni 6.2; na ajira katika sekta isiyo rasmi kwa watu wenye umri wa miaka 15 au zaidi imepungua kutoka watu 1,208,250 (asilimia 61.5) mwaka 2014 hadi 1,154,336 (asilimia 55.2) mwaka 2019. Hii inatokana na juhudi kubwa za Serikali ya Awamu ya Tano katika kupanua wigo wa kujenga uchumi wa viwanda ambao matokeo yake ni kukuza upatikanaji wa kazi zenye staha (*decent work*) na kuongezeka kwa ajira katika sekta rasmi.

MAFANIKIO YA UTEKELEZAJI WA MPANGO KWA KIPINDI CHA 2016/17 - 2019/20

33. Mheshimiwa Spika, katika kipindi cha miaka minne na nusu ya utawala wa Serikali ya Awamu ya Tano (2016/17 - 2019/20), yamepatikana mafanikio mbalimbali katika utekelezaji wa Mpango wa Maendeleo yakiwemo:

- (i) **Ukuaji wa Uchumi:** uchumi wa Taifa uliendelea kuimarika ambapo kwa kipindi hicho uchumi ulikua kwa wastani wa asilimia 6.9 na mfumuko wa bei kuendelea kupungua na kubaki katika wigo wa tarakimu moja, chini ya wastani wa asilimia 5.0;
- (ii) **Reli:** Ujenzi wa reli ya kati ya *standard gauge* unaendelea ambapo, ujenzi wa kipande cha Dar es Salaam – Morogoro (km 300) umefikia asilimia 76.63 na kwa kipande cha Morogoro – Makutupora (km 422) umefikia asilimia 28. Mradi huu umezalisha takribani ajira 13,117 na zabuni zenye thamani ya shilingi bilioni 664.7 kwa kampuni za ndani. Hadi Mei 2020, ujenzi wa reli ya *standard gauge* umetumia shilingi bilioni 170, pamoja na dola za Marekani bilioni 1.5. Mafanikio mengine ni kukamilika kwa ukarabati na kuanza kutumika kwa reli ya Dar es Salaam – Moshi (km 558.8); kukamilika kwa ukarabati wa reli ya Tanga – Korogwe (km 84); kuendelea na ukarabati wa reli ya Moshi – Arusha (km 86) kwa kuipandisha uwezo kutoka ratili 45 hadi ratili 60 kufikia asilimia 48.8; na kukarabatiwa kwa mabehewa 133 kati ya mabehewa 240 yatakayotumika kwenye njia kuu ya reli ya kati;

- (iii) **Mradi wa Kuzalisha Umeme wa Julius Nyerere - MW 2,115:** Kazi zilizokamilika ni pamoja na ujenzi wa miundombinu wezeshi ya mradi (njia ya kusafirisha umeme, barabara kwa kiwango cha changarawe, mfumo wa maji, mawasiliano ya simu na nyumba za makandarasi); ujenzi wa daraja la muda namba 2; utafiti wa miamba na udongo; na uchimbaji wa mtaro wa chini kwa chini (*adit tunnel*) wenye urefu wa mita 147.6 na mtambo wa kuchakata kokoto namba moja ambapo utekelezaji wa mradi wote umefikia asilimia 10.74. Aidha, jumla ya shilingi trilioni 1.42 zimetumika kugharamia mradi na ajira zipatazo 3,897 zimezalishwa;
- (iv) **Nishati:** kukamilika kwa mradi wa njia ya kusafirisha umeme wa Msongo wa kV 220 kutoka Makambako - Songea ambapo shilingi bilioni 160.1 zimetumika; kuendelea na ujenzi wa njia ya kusafirisha umeme wa kV 400 kutoka Singida - Arusha - Namanga ambapo utekelezaji umefikia asilimia 67 na shilingi bilioni 219.4 zimetumika; kuendelea na utekelezaji wa miradi ya usambazaji umeme vijijini kupitia REA ambapo shilingi trilioni 2.27 zimetumika na jumla ya vijiji 9,112 kati ya vijiji 12,268 vya Tanzania Bara vimeunganishwa umeme, sawa na asilimia 74.3.

kukamika kwa ujenzi wa mtambo wa kufua umeme wa Kinyerezi II (MW 240) ambapo shilingi bilioni 814.15 zimetumika; Kuendelea na utekelezaji wa mradi wa Kinyerezi I Extension – (MW 185) ambapo ufungaji wa mitambo yote minne (4) umeanza na shilingi bilioni 403.73 zimetumika; kuendelea na upanuzi (*upgrade*) wa njia ya msongo wa kV 132 kutoka Kinyerezi I hadi kituo cha kupoza umeme cha Gongo la Mboto ambapo utekelezaji umefikia asilimia 85; na kuendelea na utekelezaji wa mradi wa kufua umeme wa Rusumo (MW 80) ambao umefikia asilimia 61. Hadi Mei 2020, kiwango cha upatikanaji wa umeme (*overall electricity access rate*) kimefikia asilimia 84.6 kutoka asilimia 67.8 mwaka 2016;

- (v) **Kuboresha Shirika la Ndege Tanzania:** Serikali imeendelea kuboresha Shirika la Ndege kwa kununua ndege mpya 11. Kati ya hizo, ndege nane (8) zenye thamani ya shilingi trilioni 1.27 zimepokelewa na malipo ya awali ya shilingi bilioni 85.7 kwa ajili ya ununuzi wa ndege nyingine mpya tatu (3) yamefanyika ambapo ndege mbili (2) ni aina ya Airbus A220-300 na moja (1) ni aina ya De Havilland Dash 8-400. Ununuzi wa ndege hizo umewezesha kuongeza

idadi ya vituo vya safari za ndani kufikia 13 na nje (kabla ya CORONA) kufikia sita (6). Mafanikio mengine ni kugharamia mafunzo ya marubani (110), wahandisi (127), na wahudumu (125) na kuzalishwa kwa ajira 436;

(vi) **Viwanja vya Ndege:** kukamilika kwa ujenzi na ukarabati wa viwanja vya Ndege vya Mwanza awamu ya kwanza, Nachingwea na Kilimanjaro (KIA); ujenzi na ukarabati wa viwanja vya Geita (asilimia 78) na Songea (asilimia 34) unaendelea. Aidha, ujenzi wa Jengo la Tatu la Abiria katika Kiwanja cha Ndege cha Kimataifa cha Julius Nyerere umekamilika na kuanza kutumika ambapo kiasi cha Euro milioni 276 sawa na takribani shilingi bilioni 722.1 zilitumika;

(vii) **Bandari:** kukamilika kwa ujenzi wa Gati Na.1, 2, 3, 4 na Gati la kupakia na kupakua magari (Ro-Ro) katika bandari ya Dar es Salaam; ujenzi wa gati lenye urefu wa mita 300 katika bandari ya Mtwara umefikia asilimia 61; na kukamilika kwa uongezaji wa kina cha bandari ya Tanga na ujenzi wa Gati namba 2 umefikia asilimia 60. Aidha, kwa upande wa **Bandari za Maziwa Makuu:** katika **Ziwa Victoria** - ujenzi wa magati ya Lushamba, Ntama, Nyamirembe, Magarine na

Gati la majahazi Mwigobero umekamilika; kununuliwa kwa vifaa vya kuhudumia mizigo na meli; na ukarabati wa majengo na ofisi za bandari. **Ziwa Tanganyika** - uboreshaji wa Gati la Kagunga umekamilika; ujenzi wa Gati la Sibwesa umefikia asilimia 98; ujenzi wa miundombinu na Gati la Bandari ya Kabwe umefikia asilimia 56; ujenzi wa miundombinu na Gati la Bandari ya Lagosa umefikia asilimia 53; kuendelea kwa ujenzi wa Gati za Kibirizi na Ofisi ya Mkuu wa Bandari - Kigoma; na kuendelea na ujenzi wa barabara za bandari ya Kagunga. **Ziwa Nyasa** - ujenzi wa sakafu ngumu kwa ajili ya maegesho katika bandari ya Kiwira; na kuendelea na ujenzi wa Gati la Ndumbi umekamilika;

- (viii) **Ujenzi na Ukarabati wa Meli katika Maziwa Makuu:** kukamilika kwa ujenzi wa meli moja mpya yenye uwezo wa kubeba abiria 200 na mizigo tani 200 katika Ziwa Nyasa na ukarabati wa meli ya MV Victoria katika Ziwa Victoria na meli ya mafuta ya MT. Sangara katika Ziwa Tanganyika; kukamilika kwa asilimia 98 ya ujenzi wa Chelezo na MV Butiama asilimia 98; na kuendelea na ujenzi wa meli mpya (MV Mwanza) yenye uwezo wa kubeba abiria 1,200 na tani 400 za mizigo katika Ziwa Victoria ambapo

utekelezaji wake umefikia asilimia 60;

- (ix) **Barabara na Madaraja:** Serikali ya Awamu ya Tano chini ya uongozi wa Mheshimiwa Dkt. John Joseph Pombe Magufuli, Rais wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania imeendelea kufanya uwekezaji mkubwa katika ujenzi na ukarabati wa barabara na madaraja nchini ili kuhakikisha kuwa maeneo yote nchini yanafikika kwa uhakika mwaka mzima. Katika ujenzi wa **Barabara** shughuli zinazoendelea ni ujenzi wa barabara kwa kiwango cha lami zikiwemo barabara kuu, barabara za mkoa na wilaya ambapo ujenzi wa barabara kwa kiwango cha lami zenye urefu wa jumla ya kilomita 2,624.27 umekamilika na ujenzi wa barabara kuu kwa kiwango cha lami zenye urefu wa kilometa 1,298.44 unaendelea; barabara ya njia nane kutoka Kimara hadi Kibaha (km 19.2) umefikia asilimia 80; na ujenzi wa *Ubungo Interchange* umefikia asilimia 77. **Madaraja:** kukamilika kwa ujenzi wa madaraja ya Mfugale (Dar es Salaam), Magufuli katika mto Kilombero (Morogoro), Momba (Rukwa), Sibiti (Singida), Mara (Mara), Lukuledi (Lindi), Mangara (Manyara) na Kavuu (Katavi); kuendelea na ujenzi wa madaraja ya Kitengule (Kagera) asilimia 50, Ruhuhu (Ruvuma) asilimia 86, Msingi

(Singida) asilimia 40, *New Wami* (Pwani) lenye urefu wa mita 513.5 na barabara unganishi zenye kilomita 4.3 umefikia asilimia 39 na daraja jipya la Selander lenye urefu wa kilomita 1.03 na barabara unganishi zenye kilomita 5.2 umefikia asilimia 38.2; na kuanza kwa ujenzi wa daraja la Kigongo – Busisi (Mwanza) lenye urefu wa kilomita 3.2 ambapo malipo ya awali ya shilingi bilioni 61.4 yamefanyika.

- (x) **Kanda Maalum za Kiuchumi: Eneo Maalum la Uwekezaji Bagamoyo (SEZ):** kukamilika kwa Mpango Kabambe wa kuendeleza eneo la hekta 175 lililotengwa kwa ajili ya ujenzi wa Kituo cha Teknolojia; kufanyika uwekezaji wa viwanda 11 ambavyo ni Seif Tobacco Trade Limited, Fujian Hexingwang Industry Company Limited, Siparcoci International Limited, Hua Teng Metalurgical Company Limited, Wegmar Paking Limited, Jambo Food Products Limited, Phiss Tannery Limited, Tube Limited, Ramky Tanzania Limited, Tanfroz Limited, na Africa Dragon Enterprises Limited. Kati ya viwanda hivyo, viwanda vya Africa Dragon Enterprises Limited na Phiss Tannery Limited vimekamilika na kuanza uzalishaji ambapo ajira 120 za moja kwa moja zimezalishwa. **Eneo Maalum la Uwekezaji**

Kigoma: kulipwa kwa fidia ya shilingi milioni 768.9 katika eneo la mradi; kukamilika kwa uwekaji wa miundombinu ya maji; kuanza kwa ujenzi wa barabara (*access road*) katika eneo la mradi; kupatikana kwa kampuni tatu zitakazowekeza katika ujenzi wa mitambo ya kuzalisha umeme wa jua (Next Gen Solowazi Limited), ujenzi wa kiwanda cha kuchakata mazao ya nyuki (Third Man Limited) na ujenzi wa ghala na kiwanda cha kuchakata zao la michikichi (SGC Investment Limited);

- (xi) **Kilimo, Mifugo na Uvuvi:** katika **Kilimo**, miche bora ya korosho 12,252,197 imezalishwa na mbolea tani 519,813 imesambazwa katika mikoa 26 ya Tanzania Bara; na kuongezeka kwa upatikanaji wa mbegu bora za mahindi, ngano, maharage, mpunga, soya, alizeti, mtama, ufuta, viazi mviringo na mazao ya bustani kufikia tani 49,040.66. Kupitia Mradi wa Kuongeza Uzalishaji wa Mpunga (ERPP), shughuli zifuatazo zimetetelezwa: ukarabati wa miundombinu ya umwagiliaji katika skimu za Kigugu - Mvomero (hekta 200) asilimia 50, Mvumi - Kilosa (hekta 249) asilimia 84, Kilangali - Kilosa (hekta 600) asilimia 51, Msolwa Ujamaa - Kilombero (hekta 675) asilimia 40 na Njage - Kilombero (hekta 325)

asilimia 84; na kuendelea na ujenzi wa Maghala ya kuhifadhi mazao kufikia hatua mbalimbali (Msolwa Ujamaa - asilimia 86), (Mbogo Komtonga - asilimia 80), (Mvumi - asilimia 100), (Njage - asilimia 90), na (Kigugu - asilimia 84). **Mifugo:** kuendelezwa kwa mashamba matano (5) ya kuzalisha mitamba; kuzalishwa na kusambazwa kwa mitamba 15,097 ya ng'ombe wa maziwa; kununuliwa na kusambazwa kwa lita 8,823.53 za dawa aina ya *Paranex* ya kuogesha mifugo; kukarabatiwa kwa majosho 1,129; na kutolewa kwa chanjo ya ndigana kali (*east coast fever*) kwa ng'ombe 70,260. **Uvuvi:** uzalishaji wa vifaranga 15,041,401 vya samaki; kupungua kwa uvuvi haramu kwa asilimia 80 kwa maji baridi na kudhibitiwa kwa uvuvi wa milipuko katika mwambao wa Bahari ya Hindi; kununuliwa kwa mtambo wenye uwezo wa kuona meli zinazoingia na kuvua katika ukanda wa bahari kuu (*Automatic Identification System*); na kuongezeka kwa uvunaji wa samaki kufikia tani 470,309.23;

- (xii) **Kuhamia Dodoma:** Serikali imefanikiwa kutimiza azma ya kuhamishia makao makuu ya nchi Jijini Dodoma ambapo jumla ya Watumishi 15,361 wa Wizara na Taasisi za Serikali wamehamia. Ujenzi

wa awali wa majengo ya mji wa Serikali - Mtumba umekamilika na kuanza kutumika na ujenzi wa barabara za kuzunguka mji wa Serikali zenye urefu wa km 40 kwa kiwango cha lami unaendelea;

- (xiii) **Miradi ya Afya:** ujenzi na uboreshaji wa miundombinu ya vituo vya kutolea huduma za afya ya msingi nchini ikijumuisha vituo vya afya 487, hospitali za wilaya 71, hospitali za rufaa za mikoa 10 na zahanati 1,198; kuongezeka kwa bajeti ya dawa, vifaa, vifaa tiba na vitendanishi kutoka shilingi bilioni 31 mwaka 2015/16 hadi shilingi bilioni 269 mwaka 2019/20; kujenga na kuboresha miundombinu ya hospitali za rufaa za Njombe, Simiyu, Mara, Geita, Songwe, Katavi, Sekou Toure (Mwanza), Burigi - Geita, Mwananyamala - Dar es Salaam na hospitali za rufaa za kanda ya kusini Mtwara, kanda ya nyanda za juu kusini Mbeya, hospitali ya Kibong'oto na ujenzi wa Kituo Maalum cha kutenga wagonjwa wa magonjwa yanayoambukiza (*Isolation Centre*) katika hospitali ya Taifa Muhimbili, Temeke, na Maabara ya Taifa Mabibo; na ununuzi wa dawa, chanjo, vifaa, vifaa tiba na vitendanishi ikijumuisha vifaa tiba vya kisasa katika Taasisi ya Moyo ya Jakaya Kikwete.

Mafanikio mengine ni kugharamia mafunzo ya kibingwa kwa madaktari 646 kwenye fani mbalimbali katika vyuo vikuu vya ndani na nje ya nchi; kununuliwa na kufungwa kwa Mashine 2 mpya za kisasa za mionzi za LINAC na Mtambo wa PET/CT Scan katika hospitali ya Ocean Road; kukamilika kwa awamu ya kwanza ya ujenzi wa jengo la kufunga Mashine za LINAC za tiba ya mionzi na kufungwa kwa mitambo miwili (2) ya kuzalisha maji tiba katika Hospitali ya Rufaa ya Bugando; na kukamilika kwa nyumba 320 za watumishi wa sekta ya afya;

- (xiv) **Miradi ya Elimu:** kukamilika na kuanza kutumika kwa Maktaba ya Kimataifa yenye uwezo wa kuhudumia wanafunzi 2,600 kwa wakati mmoja katika Chuo Kikuu cha Dar es Salaam; kuendelea na ujenzi na ukarabati wa miundombinu ya kufundishia na kujifunzia katika ngazi zote za elimu ikijumuisha kukamilika kwa: ukarabati wa Shule Kongwe za Sekondari 20, ujenzi wa nyumba 68 za walimu wa shule za sekondari, ukarabati wa mabweni katika vyuo 10 vya Ualimu, upanuzi wa Chuo Kikuu cha Sayansi na Teknolojia Mbeya, ujenzi wa maabara ya masomo ya Sayansi katika Chuo Kikuu cha Sokoine cha Kilimo (Kampasi ya Solomon

Mahlangu), ujenzi wa hosteli za Dkt. John Pombe Joseph Magufuli Chuo Kikuu cha Dar es Salaam na hosteli za wanafunzi na Maktaba katika Chuo Kikuu Mzumbe (kampasi ya Mbeya); utoaji wa mikopo kwa wanafunzi wa elimu ya juu kutoka shilingi bilioni 365 mwaka 2015/16 hadi shilingi bilioni 450 mwaka 2019/20; uimarishaji wa vyuo vya VETA na kukuza ujuzi kwa vijana nchini; na ukamilishaji wa maboma 364 ya nyumba za walimu wa shule za msingi kwenye maeneo yenye mazingira magumu. Aidha, Serikali imeendelea kugharamia elimumsingi bila ada ambapo shilingi trilioni 1.03 zimetumika kuanzia mwaka 2015 hadi Mei 2020;

(xv) **Miradi ya Maji Mijini na Vijijini:** Serikali imeendelea kuboresha huduma ya maji safi na salama vijijini na mijini ambapo miradi 1,423 (vijijini 1,268 na mijini 155) imetekelezwa na kukamilika kati ya mwaka 2015 na 2019. Miradi hiyo inajumuisha: mradi wa kutoa maji kutoka Ziwa Victoria hadi miji ya Isaka, Tinde, Kagongwa, Tabora, Igunga, Uyui na Nzega ambapo ujenzi wa matanki 17 na ulazaji wa mabomba makubwa ya kusafirisha maji kutoka kijiji cha Solwa - Nzega - Tabora - Igunga (km 290.7) umekamilika. Vile vile, ulazaji wa

mabomba ya matawi umefikia asilimia 86 na ulazaji wa mabomba ya usambazaji maji mijini na vijijini umefikia asilimia 98.6. Miradi mingine ni pamoja na: mradi wa maji wa Same - Mwanga - Korogwe, ambapo katika mji wa Same utekelezaji umefikia asilimia 73, Mwanga asilimia 38 na ujenzi wa mtambo wa kusafisha maji umefikia asilimia 81; mradi wa maji Arusha unaendelea ambapo umefikia asilimia 46.5; ujenzi wa maabara za maji za Bonde la Wami Ruvu utekelezaji umefikia asilimia 65; na ujenzi wa mradi wa maji Dar es Salaam - Bagamoyo pamoja na mtambo wa kutibu majitaka utekelezaji umefikia asilimia 30. Utekelezaji wa miradi ya maji umewezesha kiwango cha upatikanaji wa maji kufikia asilimia 70.1 vijijini na asilimia 84 mijini;

- (xvi) **Madini:** Mafanikio yaliyopatikana ni pamoja na marekebisho ya sheria na mikataba ya uwekezaji katika sekta ya madini na hivyo kuanzishwa kwa Kampuni mpya ya Twiga Minerals Corporation Limited inayomilikiwa kwa ubia kati ya Serikali (hisa asilimia 16) na Kampuni ya Barrick (hisa asilimia 84); na kufanyika kwa malipo ya fidia ya dola za Marekani milioni 100 kutoka Kampuni ya Barrick ikiwa ni sehemu ya

kwanza ya kiasi cha makubaliano ya awali ya kulipa fidia ya dola za Marekani milioni 300. Aidha, marekebisho ya Sheria yamewezesha kuanza kwa majadiliano baina ya Serikali na Makampuni yote makubwa ya madini kwa lengo la kupata asilimia 16 ya hisa kwa Serikali. Mafanikio mengine ni kuanzishwa kwa masoko 28 na vituo 25 vya ununuzi wa madini nchini; kukamilika kwa ujenzi wa vituo vinne (4) vya umahiri katika maeneo ya Bukoba, Handeni, Bariadi na Musoma; kukamilika kwa ujenzi wa viwanda viwili (2) vya mfano vya kuchenjua dhahabu vya Lwamgasa na Katente; kukamilika kwa ujenzi wa *one stop center* Mirerani, kuimarika kwa udhibiti wa madini ikijumuisha ujenzi wa ukuta wa Mirerani uliowezesha kupungua kwa utoroshaji madini; na kuongezeka kwa maduhuli ya Serikali kutoka shilingi bilioni 196 mwaka 2015/16 hadi zaidi ya shilingi bilioni 470 mwaka 2019/20; na

- (xvii) **Uendelezaji wa Viwanda:** dhima ya Mpango na msingi wa utekelezaji wa Ilani ya CCM ya Uchaguzi Mkuu wa mwaka 2015 ni ujenzi wa uchumi wa viwanda. Serikali imeimarisha miundombinu wezeshi ya ujenzi wa viwanda na hivyo kufanikisha ujenzi wa viwanda vipya 8,477

ambapo viwanda vikubwa ni 201, vya kati 460, vidogo 3,406 na vidogo sana 4,410. Mafanikio mengine ni pamoja na upanuzi wa Kiwanda cha Ngozi na Bidhaa za Ngozi cha Karanga (Moshi) na kuimarisha Shirika la Nyumbu (Pwani).

34. Mheshimiwa Spika, mafanikio yaliyopatikana katika kipindi hiki cha Serikali ya Awamu ya Tano chini ya uongozi thabiti wa Mheshimiwa Dkt. John Pombe Joseph Magufuli, Rais wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania yamefungua fursa za shughuli za uzalishaji mali na ajira kwa wananchi, kuongezeka kwa kipato na kupungua kwa hali ya umaskini nchini, kuimarika kwa upatikanaji wa huduma za jamii ikijumuisha maji, afya, elimu na umeme vijijini, na kuimarika kwa huduma za usafirishaji wa abiria na mizigo ikijumuisha mazao ya kilimo.

MPANGO WA MAENDELEO WA TAIFA WA MWAKA 2020/21

Shabaha na Malengo ya Uchumi Jumla kwa Mwaka 2020/21

35. Mheshimiwa Spika, Mpango wa Maendeleo wa Taifa wa Mwaka 2020/21 umezingatia shabaha kuu za uchumi jumla zifuatazo:

- (a) Ukuaji wa Pato Halisi la Taifa unatarajiwa kupungua kutoka maoteo ya awali ya asilimia 6.9 na kufikia asilimia 5.5 mwaka 2020 ikilinganishwa na asilimia 7.0 mwaka 2019. Hii ni kutokana na athari za ugonjwa wa COVID-19 ulioenea katika nchi nyingi ambazo ni washirika wetu wakubwa wa kibiashara;
- (b) Kuendelea kudhibiti kasi ya mfumuko wa bei na kuhakikisha kuwa unabaki katika wigo wa tarakimu moja kati ya wastani wa asilimia 3 hadi 5 kwa mwaka 2020/21;
- (c) Mapato ya ndani kufikia asilimia 14.7 ya Pato la Taifa mwaka 2020/21 kutoka matarajio ya asilimia 14.0 mwaka 2019/20;
- (d) Matumizi ya Serikali yanatarajiwa kuwa asilimia 22.1 ya Pato la Taifa mwaka 2020/21;
- (e) Nakisi ya bajeti (ikijumuisha misaada) kuwa asilimia 2.6 mwaka 2020/21 ikiwa ni chini ya asilimia 3.0 kuendana na makubaliano ya nchi wanachama wa Jumuiya ya Afrika Mashariki; na
- (f) Kuwa na akiba ya fedha za kigeni kwa kiwango kinachokidhi mahitaji ya uagizaji wa bidhaa na huduma kutoka nje kwa kipindi kisichopungua miezi 4.0.

Miradi ya Kipaumbele 2020/21

36. Mheshimiwa Spika, mwaka huu nchi yetu imepata mvua nyingi zilizosababisha uharibifu mkubwa wa miundombinu. Katika mwaka 2020/21, Serikali itaweka kipaumbele katika ukarabati wa miundombinu ya kiuchumi na kijamii iliyoharibiwa na mvua ikijumuisha barababara na madaraja, reli, nguzo za umeme, mabwawa ya maji na majengo ya taasisi za afya na elimu;

37. Mheshimiwa Spika, miradi na shughuli za kipaumbele kwa mwaka 2020/21 ni mwendelezo wa kutekeleza Mpango wa Maendeleo wa Taifa wa Miaka Mitano 2016/17 – 2020/21. Miradi itakayotekelezwa katika maeneo ya kipaumbele ni kama ifuatavyo:

(a) **Viwanda vya Kukuza Uchumi na Ujenzi wa Msingi wa Uchumi wa Viwanda:** Katika eneo hili mkazo utawekwa kwenye ujenzi wa viwanda vinavyotumia malighafi zinazopatikana kwa wingi nchini. Miradi mahsusni katika eneo hili ni pamoja na:

(i) **Uendelezaji wa Viwanda,** shughuli zitakazofanyika ni kuendelea na: matengenezo ya mitambo, ukarabati wa majengo ya ofisi na karakana katika vituo

vya utafiti wa teknolojia na bidhaa za viwandani vya CAMARTEC, TIRDO, TEMDO na SIDO; kuboresha Shirika la Nyumbu; ujenzi wa miundombinu wezeshi katika eneo la kongane za viwanda - TAMCO (Kibaha); kuendelea na ujenzi wa kiwanda cha kuunganisha matrekta - TAMCO - Kibaha; kuboresha kongane ya viwanda vya ngozi (Zuzu - Dodoma); na uendelezaji wa maeneo maalum ya uwekezaji ya Bunda, Manyoni, Tanga, Mtwara, Dodoma, Bagamoyo na Benjamin William Mkapa;

- (ii) **Kilimo:** kuboresha utafiti na miundombinu ya utafiti katika kilimo; kuongeza tija katika uzalishaji kwa kuwezesha upatikanaji wa mbegu na pembejeo, huduma za ugani, maghala na masoko kwa mazao ya kimkakati ya michikichi, kahawa, pamba, chai, tumbaku na miwa; kujenga na kukarabati miundombinu ya skimu za umwagiliaji; na kuboresha huduma za ushauri kuhusu utafiti, mafunzo na usambazaji wa taarifa za kilimo;

- (iii) **Mifugo:** kuimarisha tiba na udhibiti wa magonjwa ya mifugo; kubainisha na kutambua maeneo huru ya magonjwa ya mifugo katika Ranchi za Taifa na mashamba ya watu binafsi; ujenzi wa majosho; kuboresha miundombinu ya uhifadhi wa chanjo; kuimarisha vituo vya uhimilishaji Kitaifa na Kikanda; kuendeleza vyanzo vya maji katika maeneo ya wafugaji; na kuboresha mazingira ya biashara ya mifugo;
- (iv) **Uvuvi:** kujenga na kukarabati miundombinu ya ufugaji wa viumbe maji; kuimarisha na kuendeleza ulinzi wa rasilimali za uvuvi na mazingira; kuboresha Shirika la Uvuvi Tanzania (TAFICO); kujenga na kukarabati miundombinu ya mialo na masoko ya uvuvi; ujenzi wa bandari ya uvuvi; na kuendelea na mradi wa Kikanda wa Usimamizi Shirikishi wa Rasilimali za Uvuvi Kusini Magharibi mwa Bahari ya Hindi (SWIOFish); na
- (v) **Madini:** kujenga ofisi nane (8) za maafisa madini na kituo cha umahiri; kujenga ghala la kuhifadhia sampuli za miamba chorongwe (*core shed*); kununua vitendea kazi kwa ajili ya shughuli za utafiti wa ikolojia; kununua vifaa vya maabara na utafiti; na kuboresha

Taasisi ya Uhamasishaji wa Uwazi na Uwajibikaji katika Usimamizi wa Rasilimali za Madini, Mafuta na Gesi Asilia – TEITI;

(b) **Kufungamanisha Ukuaji wa Uchumi na Maendeleo ya Watu:** Miradi ya kipaumbele itakayotekelezwa katika mwaka 2020/21 itajielekeza katika maeneo yafuatayo:

(i) **Elimu:** kuendelea kusomesha kwa wingi wataalamu kwenye fani na ujuzi adimu kama vile udaktari, mafuta na gesi, Jiolojia, Jemolojia na Uhandisi migodi; kuendelea kugharamia utoaji wa elimumsingi bila ada; ujenzi na ukarabati wa miundombinu ya kujifunzia na kufundishia katika shule na vyuo vya ualimu na vya Elimu ya Juu; ujenzi wa nyumba 122 za walimu katika shule za msingi 10 na shule za sekondari 20 katika maeneo yasiyofikika kwa urahisi; kuimarisha mafunzo ya Elimu ya Ualimu; kuimarisha Vyuo vya Ufundi Stadi kwa kukarabati, kujenga na kuweka vifaa vya kufundishia na kujifunzia; kuendelea kutoa mikopo kwa wanafunzi wa Elimu ya Juu; na kuendelea na utekelezaji wa Programu za Lipa Kulingana na Matokeo – EP4R, Maendeleo ya Sekta ya Elimu ya Msingi (MMEM) - KKK na

Huduma ya Maji, Elimu ya Afya na Usafi wa Mazingira Shuleni;

- (ii) **Afya:** kuendelea na ujenzi wa hospitali za wilaya; kuboresha miundombinu ya kutolea huduma za afya katika Hospitali za Rufaa za mikoa, kanda na Taifa; kuimarisha usambazaji wa dawa, chanjo, vifaa, vifaa tiba na vitendanishi katika vituo vya kutolea huduma za afya; kuimarisha huduma katika Taasisi ya Saratani Ocean Road, Taasisi ya Tiba ya Moyo ya Jakaya Kikwete na Taasisi ya Mifupa Muhimbili (MOI); kujenga na kukarabati vyuo vya Maendeleo ya Jamii; kuboresha Maendeleo ya Awali ya Mtoto; na kuboresha huduma za Ustawi wa Jamii;

- (iii) **Maji:** kuendelea na ukamilishaji na upanuzi wa miradi ya maji katika miji mikuu ya Mikoa na Wilaya ikijumuisha Mikoa mipya ya Geita, Simiyu, Njombe, Katavi na Songwe; kuendelea na ujenzi wa miradi ya maji ya Masasi - Nachingwea, Same - Mwanga - Korogwe, ziwa Victoria - Igunga, Nzega na Tabora, ziwa Victoria - Kahama - Shinyanga; kujenga miundombinu ya usambazaji maji ya visima vya Mpera na Kimbiji; kuendelea na

utekelezaji wa Programu ya Maendeleo ya Sekta ya Maji - WSDP II; na kusimamia na kuendeleza rasilimali za maji nchini.

(c) **Uboreshaji wa Mazingira Wezeshi kwa Uendeshaji Biashara na Uwekezaji:** Miradi itakayotekelezwa katika eneo hili italenga kuendeleza ujenzi na ukarabati wa miundombinu wezeshi ili kurahisisha uendeshaji biashara na uwekezaji nchini. Miradi hiyo ni pamoja na:

(i) **Barabara na Madaraja:** kuendelea na ujenzi wa barabara ya Tabora - Ipole - Koga - Mpanda (km 370); Barabara ya Mbeya - Makongolosi - Rungwa - Itigi - Mkiwa (km 577.9); Kigoma - Kidahwe - Uvinza - Kaliua - Tabora (km 389.7); Kabingo - Kasulu - Manyovu (km 260); Mtwara - Mingoyo - Masasi - Songea - Mbamba Bay (km 1,470.9); Bagamoyo - Makurunge - Saadani - Tanga (km 246); Sumbawanga - Mpanda - Nyakanazi (km 517.4); Usagara - Geita - Buzirayombo - Kyamyorwa (Km 388); ujenzi wa barabara za mzunguko Dodoma (km 112.3); na upanuzi wa Barabara ya njia nane (8) Kimara - Kibaha (km 25.7); kuendelea na ujenzi wa madaraja ya Kigongo - Busisi (Mwanza); daraja jipya la Selander, Mangara

(Manyara); New Wami (Pwani); na Kitengule (Kagera);

- (ii) **Reli:** kuendelea na ujenzi wa Reli ya Kati katika kiwango cha kimataifa cha *standard gauge*, kuendelea na ukarabati wa vichwa vya treni, mabehewa ya mizigo na abiria pamoja na njia za reli ya kati na TAZARA;
- (iii) **Nishati:** kuendelea na ujenzi wa bwawa la kuzalisha Umeme katika mradi wa umeme wa Julius Nyerere Rufiji - MW 2,115, ujenzi wa Mradi wa Kusafirisha Umeme wa Msongo wa kV 400 - North - West Phase I, Mradi wa Njia ya Kusafirisha Umeme wa Msongo wa kV 400 kutoka Singida - Arusha - Namanga, Mradi wa Kusafirisha Umeme wa Msongo wa kV 400 Rufiji - Chalinze - Kinyerezi, Mradi wa Njia ya Kusafirisha Umeme wa Msongo wa kV 400 kutoka Chalinze - Dodoma, Mradi wa Njia ya Kusafirisha Umeme wa Msongo wa kV 220 Rusumo - Nyakanazi na kuendelea na usambazaji wa umeme vijijini kupitia mradi wa REA;

- (iv) **Bandari:** kuendelea na uboreshaji wa miundombinu ya bandari za Dar es Salaam, Tanga na Mtwara pamoja na bandari za maziwa makuu; na
- (v) **Shirika la Ndege Tanzania (ATCL) na Viwanja vya Ndege:** kuendelea kuboresha Shirika la Ndege Tanzania, uendelezaji wa viwanja vya ndege ikiwa ni pamoja na ujenzi wa Kiwanja kipya cha Ndege cha Kimataifa cha Msalato – Dodoma.
- (d) **Kuimarisha Usimamizi wa Utekelezaji wa Mpango:** Miradi itakayotekelezwa inalenga kuimarisha mifumo na taasisi za utekelezaji na usimamizi wa Mpango, kuongeza upatikanaji wa rasilimali fedha za kutekeleza mpango na kuweka vigezo vya upimaji wa matokeo ya utekelezaji. Miradi hii itajumuisha maeneo ya Utawala Bora hususan utoaji haki na huduma za kisheria, kuimarisha miundombinu ya Mahakama na Bunge na kuimarisha vyombo vya ulinzi na usalama.

38. Mheshimiwa Spika, Mpango wa Maendeleo wa Taifa wa Mwaka 2020/21 utaendelea kuzingatia umuhimu wa kuimarisha Muungano wetu. Miradi

itakayotekelezwa kwa pamoja Tanzania bara na Zanzibar ni pamoja na:

- (i) Mradi wa Kikanda wa Usimamizi Shirikishi wa Rasilimali za Uvuvi Kusini Magharibi mwa Bahari ya Hindi (*SWIOFish*) kwa lengo la kuimarisha uvuvi wa bahari kuu;
- (ii) Programu ya mabadiliko ya tabianchi kwa lengo la kulinda mazingira ya fukwe katika ukanda wa bahari kuu;
- (iii) Mpango wa Kunusuru Kaya Maskini katika Awamu ya Tatu ya Mfuko wa Maendeleo ya Jamii (*TASAF III*) ambapo shughuli zilizopangwa ni kuendelea kuongeza maeneo ya utekelezaji kutoka 161 ya sasa hadi maeneo 187 katika Halmashauri zote Tanzania Bara na Wilaya zote Zanzibar ambapo shughuli za miradi 2,505 ya kutoa ajira za muda na kuendeleza miundombinu zitatekelezwa Tanzania Bara na miradi 204 zitatekelezwa Zanzibar; na
- (iv) Mradi wa Kupitia Mifumo ya Ikolojia kwa lengo la kuongeza uhimilivu wa mabadiliko ya tabianchi katika jamii za vijijini kwa kuimarisha mifumo ya ikolojia katika wilaya za Mvomero (Morogoro), Simanjiro (Manyara), Kishapu (Shinyanga), Mpwapwa (Dodoma) na Kaskazini A (Kaskazini Unguja). Shehia zitakazonufaika na mradi kutoka Kaskazini A ni pamoja na

Matemwe Kijini, Matemwe Jugakuu na Matemwe Mbuyutende.

39. Mheshimiwa Spika, maelezo ya kina kuhusu Miradi ya Kipaumbele yapo katika Sura ya Nne ya Kitabu cha Mpango.

Vihatarishi vya Utekelezaji wa Mpango 2020/21

40. Mheshimiwa Spika, utekelezaji wa mpango unaweza kuathiriwa na vihatarishi vya ndani na nje. Vihatarishi vya ndani ni pamoja na: upatikanaji wa rasilimali fedha za kutekeleza miradi ya maendeleo; ushiriki mdogo wa Sekta Binafsi katika maeneo ya kipaumbele ya Mpango; mchakato mrefu wa kupata na kubadili umiliki wa ardhi katika maeneo ya miradi na migogoro ya ardhi; mifumo ya ukusanyaji wa takwimu na utoaji taarifa; uharibifu wa mazingira na uhalifu wa mtandaoni. Vihatarishi vya nje ni pamoja na: mdororo wa shughuli za kiuchumi ikijumuisha upotevu wa rasilimali watu unaosababishwa na athari za corona duniani; mabadiliko ya tabianchi; na mabadiliko ya kiteknolojia.

41. Mheshimiwa Spika, katika kukabiliana na vihatarishi vya utekelezaji wa Mpango, Serikali itachukua hatua mbalimbali zikijumuisha: kuongeza

ukusanyaji wa mapato ya ndani ikiwa ni pamoja na kuongeza wigo wa mapato kwa kuharakisha urasimishaji wa sekta isiyo rasmi; kuimarisha maandalizi ya miradi; kuwezesha sekta binafsi kushiriki katika utekelezaji wa miradi kwa utaratibu wa ubia baina ya Sekta ya Umma na Sekta Binafsi (PPP); kuendelea kuchukua hatua za kisheria kwa wanaobainika kuhusika na vitendo vya rushwa; kutenga maeneo maalum ya uwekezaji yenye hatimiliki na miundombinu wezeshi; uanzishaji wa kanzidata ya miradi ya maendeleo; kuhamasisha matumizi bora ya ardhi ikiwemo kilimo rafiki kwa mazingira; na kuimarisha usimamizi na udhibiti wa mifumo ya kieletroniki ya Serikali.

Mikakati mingine ni pamoja na: kuendelea na jitihada za kujenga viwanda vya kuongeza thamani na kuongeza mauzo ya bidhaa nje ili kuimarisha akiba ya fedha za kigeni; kuimarisha mifumo ya kukabiliana na majanga; kuimarisha mifumo ya utatuzi wa migogoro kwa njia ya majadiliano ili kuzuia matukio yanayoweza kuhatarisha amani nchini, kikanda na kimataifa; na kujenga mazingira wezeshi ya kukabiliana na mabadiliko ya kiteknolojia.

Ugharamiaji wa Mpango 2020/21

42. Mheshimiwa Spika, Serikali imetenga shilingi trilioni 12.90, kwa ajili ya kugharamia utekelezaji wa Mpango wa Maendeleo wa Taifa wa Mwaka 2020/21, sawa na asilimia 37 ya bajeti yote ya mwaka 2020/21. Kati ya kiasi hicho, shilingi trilioni 10.16 ni fedha za ndani na shilingi trilioni 2.74 ni fedha za nje. Kiwango kilichotengwa kinaendana na lengo la Mpango wa Maendeleo wa Taifa wa Miaka Mitano la kutenga kati ya asilimia 30 na 40 ya bajeti yote kwa ajili ya miradi ya maendeleo.

43. Mheshimiwa Spika, katika kuhakikisha mapato ya ndani na nje yanapatikana kama ilivyokadiriwa, Serikali itaendelea: kuboresha mazingira ya kufanya biashara na uwekezaji ili kukuza biashara ndogo na za kati; kuboresha mazingira ya ulipaji kodi na kupanua wigo wa kodi; kuharakisha usambazaji wa Mfumo wa Serikali wa Kielektroniki wa Ukusanyaji wa Mapato (GePG); kuendelea kuhimiza matumizi sahihi ya mifumo ya TEHAMA; kuwianisha na kupunguza tozo na ada mbalimbali; kuimarisha mifumo ya ufuatiliaji katika taasisi za Serikali ili kuhakikisha kuwa michango stahiki ya Mashirika kwenye Mfuko Mkuu wa Serikali inawasilishwa kwa wakati; na kuendelea kukopa kwa kuzingatia viwango vya uhimilivu wa

deni na kuelekeza fedha hizo katika miradi yenye matokeo makubwa kiuchumi na kijamii. Aidha, Serikali itaendelea kuibua, kuchambua na kutekeleza miradi ya ubia kati ya sekta ya umma na sekta binafsi (PPP) kwa kuzingatia Sheria ya PPP Sura ya 103; kuimarisha Mfuko wa Uwezeshaji Miradi ya Ubia unaogharamia maandalizi ya miradi ya ubia na kujenga uwezo wa watalaamu wa Taasisi za Serikali zinazoratibu utekelezaji wa miradi hiyo; na kuanzisha Kituo cha Ubia (*PPP centre*) ili kutekeleza miradi ya Ubia kwa ufanisi.

Ufuatiliaji, Tathmini na Utoaji wa Taarifa za Utekelezaji

44. Mheshimiwa Spika, katika mwaka 2020/21, Serikali itaendelea kuzingatia miongozo mbalimbali ya ufuatiliaji na tathmini ya Mpango, hususan Mkakati wa Ufuatiliaji na Tathmini wa Mpango wa Maendeleo wa Taifa wa Miaka Mitano 2016/17 - 2020/21, Sheria ya Ununuzi wa Umma, Sheria ya Bajeti Sura 439 na Sheria ya Fedha za Umma. Aidha, Serikali itaweka utaratibu wa wazi, wianishi, jumuishi na shirikishi ambapo Wizara ya Fedha na Mipango itashirikiana na Wizara, Idara Zinazojitegemea, Taasisi na Wakala za Serikali zinazotekeleza miradi ya maendeleo kuratibu na kusimamia ufuatiliaji na

tathmini ya Mpango.

45. Mheshimiwa Spika, moja ya nyenzo muhimu ya kufikia malengo ya mipango ni kuwa na mfumo madhubuti wa kufuatilia utekelezaji na matumizi ya fedha zilizopangwa. Kwa kutambua hilo, Serikali imejipanga kufanya ufuatiliaji wa karibu wa matumizi sahihi ya fedha za miradi na kukagua maendeleo ya shughuli zote za utekelezaji wa miradi. Lengo la hatua hii ni kujiridhisha iwapo utekelezaji unaendana na matarajio na kuhakikisha matokeo yaliyokusudiwa yanafikiwa kwa manufaa ya Taifa. Katika kuboresha utekelezaji wa miradi ya maendeleo, Serikali itaandaa Mwongozo wa Kisera wa kusimamia shughuli za ufuatiliaji na tathmini ya utekelezaji wa miradi ya maendeleo.

46. Mheshimiwa Spika, katika kufanikisha Ufuatiliaji na Tathmini ya Mpango, Serikali inazielekeza Wizara, Idara Zinazojitegemea, Taasisi na Wakala za Serikali kuimarisha mifumo ya ndani ya ufuatiliaji na tathmini ya miradi ya maendeleo; kutafsiri malengo na viashiria vya utekelezaji wa Mpango wa Maendeleo wa Taifa wa Miaka Mitano 2016/17 - 2020/21 katika Mipango na Bajeti za kisekta kwa mwaka 2020/21; kufanya ufuatiliaji na tathmini ya miradi ya maendeleo; kuwajengea uwezo

watumishi katika tasnia ya ufuatiliaji na tathmini; na kuandaa taarifa za ufuatiliaji na tathmini ya utekelezaji wa miradi ya maendeleo pamoja na programu, na kuziwasilisha Wizara ya Fedha na Mipango. Aidha, Ofisi ya Rais – TAMISEMI itaratibu ufuatiliaji na tathmini ya miradi ya maendeleo inayotekelezwa katika ngazi za Sekretarieti za Mikoa na Mamlaka za Serikali za Mitaa na kuwasilisha taarifa za utekelezaji Wizara ya Fedha na Mipango.

MAJUMUISHO

47. Mheshimiwa Spika, utekelezaji wa Mpango huu utakuwa ni wa mwisho katika utekelezaji wa Mpango wa Maendeleo wa Taifa wa Miaka Mitano 2016/17 – 2020/21 wenye dhima ya kujenga uchumi wa viwanda ili kuchochea mageuzi ya kiuchumi na maendeleo ya watu. Mafanikio yanayotarajiwa kutokana na utekelezaji wa Mpango ni pamoja na: kuongeza kasi ya ukuaji wa uchumi na utengamavu wa viashiria vya uchumi jumla; kuimarisha utoaji wa huduma za jamii zikijumuisha maji, elimu, afya na umeme vijijini; kuimarika kwa mazingira ya biashara na uwekezaji; na kuongezeka kwa ajira na kipato cha wananchi na hatimaye kupungua kwa kiwango cha umaskini nchini.

48. Mheshimiwa Spika, ni dhahiri kuwa mafanikio ya utekelezaji wa Mpango yanategemea kuimarika kwa utawala bora ikijumuisha mazingira ya amani, utulivu na mshikamano. Mwezi Oktoba mwaka huu tutafanya Uchaguzi Mkuu wa Rais, Wabunge na Madiwani. Napenda kuchukua nafasi hii kuwasihi wananchi wote watumie haki yao ya kikatiba kuchagua viongozi bora na wazingatie umuhimu wa kuendelea kudumisha amani, utulivu na mshikamano katika nchi yetu.

HITIMISHO

49. Mheshimiwa Spika, kwa niaba ya Serikali napenda kuwashukuru wadau mbalimbali wakiwemo Waheshimiwa Wabunge, Sekta Binafsi, Washirika wa Maendeleo na Wananchi kwa ujumla kwa michango yao katika utekelezaji wa Mpango na kujenga uchumi. Michango hiyo imewezesha kupatikana kwa mafanikio mkubwa katika utekelezaji wa miradi ya maendeleo.

50. Mheshimiwa Spika, naomba nitoe shukrani zangu za dhati kwa Mawaziri, Naibu Mawaziri na Makatibu Wakuu wa Wizara zote, Wakuu wa Idara Zinazojitegemea na Wakala, Taasisi na Mashirika ya Umma kwa ushirikiano wao katika kutayarisha

taarifa ya Hali ya Uchumi wa Taifa kwa mwaka 2019 na Mpango wa Maendeleo wa Taifa wa Mwaka 2020/21. Kipekee ninamshukuru Mheshimiwa Dkt. Ashatu K. Kijaji (Mb), Naibu Waziri wa Fedha na Mipango kwa kunisaidia kuboresha hotuba hii. Aidha, ninawashukuru watendaji wote wa Wizara ya Fedha na Mipango wakiongozwa na Katibu Mkuu Bw. Doto M. James kwa kusimamia kikamilifu maandalizi ya hotuba hii.

51. Mheshimiwa Spika, mwisho, nawashukuru kwa dhati Waheshimiwa Wabunge na Wananchi wote kwa kunisikiliza. Hotuba hii na vitabu vya Taarifa ya Hali ya Uchumi wa Taifa kwa Mwaka 2019 na Mpango wa Maendeleo wa Taifa wa Mwaka 2020/21 vinapatikana katika tovuti ya Wizara ya Fedha na Mipango (www.mof.go.tz).

52. Mheshimiwa Spika, baada ya maelezo hayo naomba sasa Bunge lako Tukufu lipokee na kujadili Taarifa ya Hali ya Uchumi wa Taifa kwa Mwaka 2019 na Mpango wa Maendeleo wa Taifa wa Mwaka 2020/21.

53. Mheshimiwa Spika, naomba kutoa hoja.